

*'Wi-j keke nog een keer achterum
Mit troane en veul pien
Wanneer zouwe wi-j ONS ANGEREN
Levend trug meuge zien?'*

Geert Bouwman

*'Nee, een niet-evacu e kan het evacuatieleed niet
bessfen. Ze waren aangewezen op het medelijden
en op hulp van vreemden'.*

*'Ze moesten achterlaten wat hun dierbaar was.
Velen werden opgejaagd, steeds verder van hun
woonplaats...'*

'Veel is er in hun zielen stukgeslagen'.

'Is het een wonder dat velen hopeloos zijn?'

Uit een tekst uit 1944/1945

Dit Evacuatiemonument kwam tot stand door de belangeloze medewerking van:

- Frank Jeurissen Graveertechniek
- Grillo Natuursteen B.V.
- B.V. Steenfabriek Huissenswaard
- Ten Westenend Stratenmakersbedrijf b.v.
- Aannemersbedrijf Heezen B.V.
- Autobedrijf Henk Scholten Volvo B.V.
- Betonfabriek V.B.I. Huissen B.V.
- Ondernemersvereniging Angeren
- Gemeente Lingewaard
- Waterschap Rivierenland
- Stichting Historische Kring Angeren
- Diverse Angerense vrijwilligers

Angeren, 24 juni 2012

**Ter herdenking aan de evacuatie van Angeren
oktober 1944**

**Onthulling
Evacuatiemonument
Angeren**

**24 juni 2012
12.00 uur**

Evacuatie: Wat betekent dat?

'Raus!' Alle weg in eine Stunde!'.....

'Er stond een Duitser bij ons in de gang die zei dat we moesten vertrekken omdat ze alles onder water zouden zetten. Of dat gebeurd is, weet ik niet. We moesten alles in de steek laten, koeien, varkens en kippen. Dat was ons boerenbedrijfje, dat vond mijn vader heel erg.'

'Vader pakte de kruiwagen met het nuttigste dat we nodig hadden. Moeder nam de kinderwagen met mijn jongste zusje van vier maanden, met een plankje op de wagen, zodat mijn zusje van twee erop kon zitten. Wij moesten hand in hand lopen met de andere vier zusjes. We moesten op weg naar het Pannerdense veer om de paar meter achter de dijk schuilen. De kinderwagen met mijn kleine zusje bleef op de dijk staan, maar gelukkig bleef zij ongedeerd. Bij de afrit Boerenhoek kwam een vrouw met haar zoontje de dijk oprennen, al roepend: 'Komt U alstublieft helpen, mijn man is erg gewond en niemand wil ons helpen!' Iedereen liep maar angstig door. Mijn moeder ging met de vrouw mee, terwijl wij met mijn vader onderaan de dijk schuilden voor een nieuwe hevige beschieting. De man had zijn been verloren, maar ondanks dat mijn moeder het met haar schort had afgebonden, is hij later toch overleden aan zijn verwonding. Toen we bij het Pannerdense veer aankwamen, was dit beschoten en zinkende. Veel mensen gilden in doodsnoed en er dreef van alles in de Rijn dat van de pont was afgevallen. Later zijn we met een andere pont overgezet.'

Gijsje Elings-Janssen, toen zes jaar oud

'Wij hadden geen wagen, dus lopen met mijn zus Bernie in de kinderwagen met een kapot geslagen wiel, dat we omhoog moesten houden met een theedoek. Op de Roswaard hebben we die omgeruild voor een goede kinderwagen, die daar zomaar verlaten stond.'

Annie van Koolwijk-Borgers

September 1944: de beschietingen

'In de bongerd was een grote tank geplaatst door de Duitsers. In ons huis sliep een hoge Duitse officier, die later nooit meer is teruggekomen. We hadden mensen uit Arnhem-Zuid in huis, die het bombardement van Rotterdam in 1940 ook hadden meegemaakt en die bij ons nu ook niet veilig waren, want op 29 september beschoten de Duitsers de Engelse stellingen met granaten, waarop wij meteen vuur terugkregen. Hent Vermeulen van Grad, een broer van Gert werd hierbij aan zijn knie geraakt en is later in Arnhem overleden aan wondkoorts. De moeder van de familie Wijnands werd dodelijk getroffen terwijl ze tussen enkele van mijn zussen in stond. Zij mankeerden niets. Moeder Wijnands liet een man en vijf kinderen

achter.'

Annie van Koolwijk-Borgers

Evacuatie is een gedwongen scheiding van je woonplaats, die vaak als pijnlijk wordt ervaren. Maar als die plaats vindt onder de oorlogsomstandigheden van oktober 1944, toen de Slag om Arnhem was mislukt en de hele Betuwe plots in een frontgebied veranderde, waar je je leven niet meer zeker was, zijn de gevolgen traumatisch te noemen. In geen onderwerp van gesprek als dit voel en hoor je als toehoorder, hoeveel leed en verdriet de 'Angersen' die dit aan den lijve hebben meegemaakt, moeten hebben gehad en ook nu nog daarover hebben.

De aan de evacuatie voorafgaande beschietingen hadden al veel slachtoffers in het dorp geëist onder jong en oud en daar kwam het plotselinge bevel tot evacuatie op 13 en 14 oktober 1944 nog eens bij. Ruim zeven maanden lang moest men zijn woonplaats verlaten.

Om dat leed te herdenken en de herinnering eraan levend te houden als een waarschuwing aan allen voor de ellendige gevolgen van oorlog, onthullen we dit evacuatiemonument in Angeren.

De gevolgen van evacuatie

'Hendrik Janssen was op 25 augustus 1943 gehuwd met Hermina Hermsen (in de volksmond 'Mineke van Det'). Ze woonden aan de Iepenstraat D81 Angeren. Samen met de broer van Mineke, Johan Hermsen, werden zij op 13 oktober geëvacueerd. Ze hadden een winkelkar met paard die ze hadden volgeladen met allerlei in hun ogen bruikbaar materiaal (huisraad, enz.). De Duitsers stuurden hen richting het veer Doornenburg-Pannerden. Toen ze net overgestoken waren, was er een geallieerde luchtaanval, waarbij ook vluchtelingen werden beschoten. Hendrik Janssen werd daarbij door een granaatscherf getroffen en overgebracht naar het ziekenhuis in Zevenaar, waar hij op 15 oktober aan zijn verwondingen overleed. Mineke en Johan trokken verder de Achterhoek in en brachten uiteindelijk de rest van de oorlog door in Aalsmeer, dankzij familiecontacten aldaar. Na de oorlog zijn Mineke en Johan teruggekeerd naar Angeren en hebben elkaar beloofd, samen te blijven voor de rest van hun leven. Johan is nooit getrouwd geweest en Mineke is nooit meer hertrouwd.'

Jaap Stienstra

Dankzij de gastvrijheid van andere gezinnen werden de gevluchte 'Angersen' in allerlei delen van het nog bezette gebied opgevangen, van de Achterhoek tot

Friesland en Groningen, van de Veluwe tot Noord Holland.

Hier een voorbeeld van een exodus (uittocht):

'9 October vertrokken van Angeren naar Pannerden.

10 October vertrokken uit Pannerden naar Didam.

11 October vertrokken uit Didam naar Doetichem en Dichteren naar Zadelhof de Heut [sic].

22 October vertrokken van Dichteren per tram naar Varsseveld, bij boer Gussinklo, Horst C561.

7 November vertrokken uit Varsseveld naar Borculo [..].

8 November vertrokken uit Borculo naar Diepenheim via Rijssen, 1 nacht geslapen in huishoudschool.

10 November vertrokken uit Rijssen naar Nijverdal, 1 nacht geslapen in school.

11 November vertrokken uit Nijverdal naar Ommen, 1 nacht geslapen in zaal.

12 November vertrokken uit Ommen naar Hoogeveen, geslapen bij W. Otten, winkelier.

13 November vertrokken naar Beilen, daar aangekomen geslapen in hotel op bedden drie hoog.

Volgende dag vertrokken per bus naar Grootegast. In school gegeten en vandaar per kar naar onze bestemming Doezum.' (West Groningen).

Uit een aantekenboekje van Jan Kuster

Om deze gebeurtenissen en het leed dat er door werd veroorzaakt te gedenken, namen wij op aanraden van het Exoduscomité in Lingewaard, het initiatief tot oprichting van een monument op de dijk bij het zijte aldaar. Het ligt op een van de routes, die de tot evacuatie gedwongen Angerenaren volgden op weg naar hun nog onbekende adressen in het deel van het bezette Nederland, dat nog tot april/mei moest wachten op haar uiteindelijke bevrijding van het nazi-geweld.

Historische Kring Angeren